

SODOBNA SLOVENSKA KNJIŽEVNOST

1950 - DANES

MOTIVE, TEME IN IDEJE povezuje z družbenimi, moralnimi in kulturnimi vprašanji obdobja, KNJIŽEVNE VRSTE PRILAGAJA IN UVAJA NOVE, DELITEV PO SMEREH je težavna, saj se hitro menjajo in soobstajajo druga ob drugi.

SMERI:

- socialistični realizem,
- intimizem,
- književnost odtujenosti,
- eksistencializem,
- modernizem,
- avantgarda,
- postmodernizem.

SODOBNA SLOVENSKA LIRIKA - več generacij in skupin različnih smeri in slogov

PREDVOJNA GENERACIJA; novoromantična skupina, ekspresionisti, graditeljska poezija

Snov je vezana v glavnem na narodnoosvobodilni boj. Poudarjena sta optimizem, vera v smisel zgodovine, človekovega upora in obstoja. Pesniki se izražajo preprosto, jasno, slog je stvaren.

PRVA POVOJNA;

PRVA SKUPINA (1948-58)

Poezija je osebnoizpovedna, gre za doživljanje mladih ljudi v novem času. Glavna doživetja so ljubezen, razočaranje zaradi neuresničljivih upov in idealov, tragično občutje življenskih nasprotij, obup, občutljivost za trpljenje na socialni, politični in nacionalni ravni. Oblikovna večina teh pesnikov izhaja iz tradicije. Nekateri so obdržali verz in tradicionalni slog, drugi so počasi uvedli modrnejšje oblike.

nadaljuje tradicijo NOB; Bor, Torkar, Potrč,

INTIMIZEM: Minatti, Menart, Pavček, Kovič, Zlobec...pesmi štirih 1953.

DRUGA SKUPINA (1958-65)

Ti avtorji so v svojih zelo mladih letih doživeli vojna ubijanja in razdejanja, zato so si v svetu ustvarili kar najtemnejšo podobo. Skoraj v celoti so opustili osebnoizpovedno poezijo. Razumevanje sveta predstavljajo brezosebno, s podobami, miti ali liki iz vsakdanjosti, pogosto tudi z izmišljanjem nesvarnega sveta. Doživetje njihove življenske bolečine je bilo skrajno - opevajo obup psihično in fizično trpljenje, nesmisel vsega(absurd), smrt.

Posledica vsega tega je tudi nov pesniški jezik. Opuščajo pravilno skladnjo, nizajo besede in lomijo stavke zaradi lepotnih(estetskih učinkov), opuščajo ločila. Verz je večinoma svoboden.

Dane Zajc, Gregor Strniša, Veno Taufer, Saša Vegri...

DRUGA POVOJNA;

Pesniki, rojeni okoli 1940, značajske zelo različni. Nekateri od njih še sledijo literarni tradiciji. Najmočnejši predstavniki te generacije so opevali obup, grozo in smrt.

Osebno izpovedne pesmi, prilagojene času: A.Brvar, E.Fritz, G.Januš, M.Kravos...

Brezosebna poezija obupa, smrti in nesmisla: S.Makarovič, J.Snoj

Modernisti (ludizem, lingvizem): T.Šalamun, N.Grafenauer

TRETJA POVOJNA;

Milan Jesih, Boris A. Novak, Aleš Debelak, Ivo Setina, Milan Dekleva, Ifiginija Zagorčink, Jaša Zlobec, Denis Poniž, Milan Kleč, Vladimir Memon in drugi.

To so pesniki rojeni okrog 1950. tudi za te avtorje je značilna velika vsebinska in oblikovna raznovrstnost. Nekateri sledijo tradiciji, drugi so privrženi skrajnemu modernizmu. Nekateri se zopet vračajo k tradiciji, vendar tako, da jo povezujejo z modernizmom, to pa na čisto nov nenavaden način. To povezavo se imenuje z novim izrazom postmodernizem. Ta smer je značilna za Iva Svetino in Borisa A. Novaka, ki sta med najvidnejšimi predstavniki svoje generacije.

Primerjava:

Tradicionalna lirika

- 1.) trden subjekt, ki zagotavlja skladnost lirskega dogajanja
- 2.) enotnost subjekta z dogajanjem
- 3.) vzročno – logično povezanost podob
- 4.) simbolično pomenjivost podob (skivanje določljivega pomena)
- 5.) trden jezik s stabilno skladnjo in besednimi pomeni

Moderna lirika

- 1.) razbitje lirskega subjekta
- 2.) razkroj enotnosti lirskega subjekta in dogajanja
- 3.) osamosvojitve motivike, namesto vzročnosti asociativnost, namesto skladne resničnosti disociirana
- 4.) namesto simbolov šifre
- 5.) razkroj trdnega jezika, odprava razmerja med osebkom in povedkom.
Razbitje jezika in njegovih tradicionalnih oblik

SODOBNA SLOVENSKA PROZA

vsebinska in oblikovna raznolikost, uveljavi se več generacij:

PREDVOJNA; pod vplivom socialnega realizma, eksistencializma in modernizma.

(M.Kranjec, C.Kosmač, A.Ingolič, E.Kocbek, V.Zupan...)

PRVI POVOJNI ROD (50.leta) skupina starejših piscev (B.Zupančič, B.Pahor, A.Hieng, A.Rebula...) in mlajših (D.Smole, L.Kovačič, P.Zidar).

DRUGI POVOJNI ROD (60.leta) J.Snoj, R.Šeligo, F.Lipuš.

TRETJI POVOJNI ROD (po 1970) D.Jžančar, E.Flisar, T.Partljič. po 1980 se pojavijo postmodernisti: B.Gradišnik, A.Blatnik. poskusi v avantgardistični in eksperimentalni prozi.

ŠTEVILNE SMERI (PLURALIZEM):

- PRENOVLJENI REALIZEM (socialnokritični, psihoanalitični),
- EKSISTENCIALIZEM, MODERNIZEM (sredi 50.let, vrh v začetku 70.)
Eksistencialistični motivi, tematika, vsebina – književnost odtujenosti.
OBLIKA IN SLOG: modernistična (tudi reizem),
Moderni roman, sodobne oblike kratke proze,
Znanstvenofantastične in satirične pripovedi,
Prisotne so prvine neorealizma, postmodernizma, magični realizem.

POSTMODERNISTIČNA PROZA

- Zadnja 3 desetletja,
- Vrača se k tradicionalnim oblikam in snovi,
- Prvine neorealizma, psihološkega realizma, fantastike, absurda, groteske, kriminalne in zgodovinske zgodbe.
- Kratka grozljiva pripoved, novela, roman, potopisna proza.

MOTIVI IN TEME SODOBNEGA PRIPOVEDNIŠTVA:

- Obdobje NOB,
- Povojni čas s političnimi, socialnimi in moralnimi prelomnicami,
- Sodobno življenje brez izrazitih časovnih potez,
- Zgodovinska preteklost.

SODOBNA DRAMATIKA

AVTORJI PRIPADAJO RAZLIČNIM SMEREM, TOKOVOM IN GLEDALIŠKIM NAČINOM IZRAŽANJA.

- Socialni/družbenokritični realizem,
- Eksistencializem,
- Modernizem,
- Postmodernizem,
- Poetična dramatika (modernizem + eksistencializem)

Spet več generacij:

PREDVOJNA IN MEDVOJNA (M.Bor, I.Potč, M.Mihelič, I.Torkar, I.Mrak)

PRVA POVOJNA (P.Božič, M.Rožanc, G.Strniša, Dane Zajc)

DRUGA POVOJNA (R.Šeligo)

TRETJA POVOJNA (D.Jančar, D.Jovanovič, M.Jesih, T.Partljič)

SNOV, MOTIVI, TEME:

- Mitologija, legende,
- Čas okupacije, partizantsvo, NOB,

- Abstraktno domišljjska,
- Sodobna politična, socialna, eksistencialna.

VRSTE:

- Tragedije, komedije,
- Drame: poetične, groteskne, absurdne

lirika

J. MENART - CROCQUIS

MOTIVI: risanje risbice

TEMATIKA: tema je bivanjska – hrepenenje sodobnega človeka po vsem lepem

SLOG: tradicionalen; pomanjševalnice, glagola risati in brati: ironija, satira, mnogovezja, inverzija

VERZ:

T. PAVČEK - ŠE ENKRAT GLAGOLI

MOTIVI: trpeči človek, vztrajanje, darovanje, razumevanje, vdanost, upanje

TEMATIKA: bivanjska

SLOG: nedoločniki – pasivnost, en par moških in en par ženskih rim, metafore, poosebitve, ukrasni pridevek, primera, ponovitev, aliteracija, paralelizem členov.

VERZ: kratek

K. KOVIČ - JUŽNI OTOK

MOTIVI: otok, morje, horizont

TEMATIKA: bivanjska; upanje, da južni otok je in strah, da ga ni

SIMBOLIKA: južni otok je simbol za nekaj lepega, morje je simbol življenja, svodobnega gibanja, zvezda je simbol jasnega, zanesljivega vodenja, nova ladja pomeni priložnost in upanje.

SLOG: ponavljanje glagola biti (obstajati). Melodičnost izraza; mnogovezja, ukrasni pridevki, antiteza...

VERZ: svoboden

D. ZAJC - ČRNI DEČEK

MOTIVI: črni deček, puščava, pepel, zlobno sonce in ledena zvezda, ptice

TEMATIKA: bivanjska – osamljenost, odtujenost in stiska človeka

SIMBOLIKA: simbolika barve, deček je simbol mladega pesnika

SLOG: ekspresionističen – občutje tesnobe, groze, uničenja, simbolika barv (črna), miselni prehod, nagovor, paralelizem...

VERZ: svoboden

GREGOR STRNIŠA - VEČERNA PRAVLJICA

MOTIVI: razkrivajo pravljичnost sveta in nadrealnosti

TEMATIKA: bivanjska – predstavljena je človekova groza bivanja sredi sovražnega sveta

GROTESKNE PRVINE: prikazovanje predmetov, iz realnega sveta, na nevsakdanji način, s pačenjem likov in podob – s pretiravanjem

SIMBOLIKA: dve nasprotni podobi

PODOBE: pesem priključuje svet nočne fantastike, kje oživijo grozljive sanjske podobe; veliki pajki... prikazana je nadrealistična podoba sveta, v katerem

zlovešče sanje preraščajo človeka do te mere, da ta postaja njihova nemočna

igračka. Te nadrealistične metafore simbolizirajo grozo bivanje sredi sovražnega sveta.

VERZ:

TOMAŽ ŠALAMUN - STVARI

MODERNIZEM V VSEBINI IN SLOGU: nesmiselne besedne zveze

LUDIZEM: umetnostna smer, ki temelji na načelih igre z jezikom – vse je lahko poezija. Vse je poetično – poezija in življenje se povezujeta in zbližujeta; ukinjen je kakršenkoli višji namen pesništva (napove ga z zbirko poker).

pripovedništvo

E. KOCBEK - ČRNA ORHIDEJA

MOTIVI:

lov (Gregor lovi domnevno izdajalko), lepote in erotike (zapeljevanje), izdaje (dekle nevarno za bataljon), zasliševanja, smrtne obsodbe in usmrtitve (bela obleka, poljub – žrtvovanje), usodne ljubezni (pustolovec Gregor najde ljubezen, a mu ni usojena), krivde (izpostavljen z ravnanjem vseh oseb in se prepleta skozi celotno delo).

TEMATIKA: razpetost posameznika med zgodovinsko in osebno odgovornost

2 TEMI – ljubezen in smrt (svobodna ljubezen v vojni ni mogoča, zato je povezana s smrtjo) & posameznik in zgodovina (Gregor se odloča ali naj ravna kot ljubljeni človek ali partizan)

EKSISTENCIALISTIČNE PRVINE se kažejo na idejno-tematski ravni, Kocbek prikazuje človeka, ki je v skrajni življenjski situaciji prisiljen odločati o življenju drugega človeka, pri čemer doživlja silovito stisko. Odpira vprašanje vloge posameznika v zgodovini, vprašanje dolžnosti in pravice, krivde ali nedolžnosti, človeka postavlja pred odločitev – ljubezen do dekleta – partizanm ki brano domovino – človek ki razume in ne ubija)

PRIPOVEDNI POSTOPKI: **1. pripovedovanje** o zunanjih, zgodovinskih dogodkih stopa v ozadje. Izpodriva ga **izpovedovanje** o bistvenih življenjskih vprašanjih (življenje/smrt, trenutek/večnost, svoboda, prijateljstvo/sovražstvo, dobro/zlo, krivda/odgovornost), ; Gregor in Katarina: emocionalni, sprva sovražni, potem izraz ljubezni (skrajnost na koncu novele) in Gregor in Janez: racionalni, filozofski (ustvarjanje zgodovine)

V. ZUPAN - MENUET ZA KITARO

VOJNI ROMAN: osrednja tematika je vojna, v ospredju je predstavitev vojne, njenih vzrokov in posledic. Značilen je kritičen odnos do družbe, ki se odseva skozi psihologijo posameznika ali kolektiva. Običajno se dogaja na širokih prostorih (frontah ...), v njem pa je zastopana humanistična vizija dogajanja (ekstremne človeške dileme, spopad med dobrim in zlim ...). Idealen je za množično širjenje idej, podob in opredelitev, problematizira ideje obdobja. Je dokumentarni roman, saj služi kot dokument o nekem času, in roman dramatizacije, saj je v njem izrazita dramska napetost

MODERNISTIČNI PRIPOVEDNI POSTOPKI: poročanje, dialog, notranji monolog, poročila, časopisne novice, napisi s plakatov, zapis pesmi, subjektivno opisovanje lepote, komentarji pripovedovalca, zapisi v tujih jezikih

ZGRADBA: **zunanja**: 8 poglavij, na začetku vsakega citat. **notranja**: dve časovni in prostorski ravni, vložena in okvirna pripoved, vojna in 30 let kasneje v Španiji

LOJZE KOVAČIČ - PRIŠLEKI

AVTOBIOGRASKA PROZA: priljubljen in možno razširjen politerarni žanr, je pripoved neke osebe o svojem življenju. Dejstva pripovedovalec z izborom, poudarki, interpretacijo prikaže na različne načine. Identiteta avtorja je identiteta junaka pripovedi. Pripovedovalec postane samemu sebi predmet, ko se samoopazuje in prepozna.

Prišleki so avtobiografski razvojni roman o desetletnem obdobju pisateljevega življenja od 10. do 20. leta. Celota obsega 3 dele (skoraj 900 strani), zajeto pa ni tedanje Kovačičevo življenje – le pomembnejše izkušnje, trenutki. Pripoved je zato fragmentirana. Roman je napisan kot natančno spominsko poročilo – tradicija realizma, kar dokazujeta izbor avtobiografskih motivov in pisateljevo prizadevanje, da bi bralca prepričal o prisotnosti pripovedovanka.

VERISTIČNE IN MODERNISTIČNE PRVINE:

verizem se kaže v:

- dokumentarnih opisih ljudi, predmetov, dogodkov, ulic...
- prikazu življenja nižjih in srednjih slojev,
- delo je namenjeno večinskemu bralcem,
- jezik je živ (nižje pogovorni, nemški vložki),
- nedokončanih povedih, ki se združujejo v daljše verige, oblikovanje po načelih asociativne pripovedne tehnike.

Prvoosebni pripovedovalec je značilen za moderni roman. Notranji monologi, polpremi govor.

FLORJAN LIPUŠ - ZMOTI DIJAKA TJAŽA

MOTIVI: izseki iz Tjaževega življenja

TEMATIKA: odnos med posameznikom in družbo (Tjaž – zavod) in nasilje sistema nad posameznikom

PRIPOVEDOVALEC: večinoma prvoosebni, ki uporablja množinsko obliko, pojavi se tudi prvoosebna izpoved Tjaževega deklete Nine, ter pripoved njegovega prijatelja.

SLOG: **reizem**; slog modernistične proze, namesto psihičnih doživljajev zelo natančno opisuje telesno podobo pripovednih oseb, uporablja pogovorni jezik, avtorji bralca usmerjajo od človeka k stvarim, človek izgubi središčno vlogo.

Modernistični: poglavja so brez odstavkov, dolge povedi, ni jasnih prehodov med opisi dogodkov, razmišljanji in spomini.

Slogovni postopki: poročanje, opisovanje, utemeljevanje

dramatika

D. SMOLE - ANTIGONA

MOTIVI: vsaka dramska oseba je nosilka svojega.

TEMATIKA: tema je iskanje posameznikove identitete in njegovega obstoja

DRAMSKE OSEBE: Antigona, Ismena, Kreon, Haimon, Teresias, Paž, Stražnik, Glasnik

SOFOKLES: razlika med njegovo in Smoletovo Antigono je v značaju oseb in da Antigona v zgodbi ne nastopa, je samo opisana kaj počne.

EKSISTENCIALISTIČNE PRVINE:

DRAGO JANČAR - VELIKI BRILJANTNI VALČEK

MOTIVI: individualizem, oblast, represija nad posameznikom, umetnost in umetnik

TEMATIKA: absurdnost sveta in upor proti njej

DRAMSKE OSEBE: Gregor,

GROTESKNE PRVINE:

JEZIK: